

Tuija Siljamäki kuvitus Lissu Lehtimäki

Sinnikkäästi koulutiellä

Sijoitetut lapset ovat selviytymisen mestareita – kunhan siihen annetaan mahdollisuus. Pieni satsaus koulunkäynnin tukemiseen voi tuoda suuria säästöjä. →

Vain osa sijoitetuista lapsista tarvitsee tukea.

Millaista on koulunkäynti, kun sisällä on myllertää ja tuntuu, ettei kukaan ymmärrä? Koulussa pitäisi keskittyä oppimiseen, mutta entä jos ei saa nukkuttua tai on paha olla?

"Kuin yrittäisi istua ilmapallon päällä." (Sijoitettu nuori)
"Tuntuu, että pää räjähtää, kun ei ymmärrä." (9-vuotias poika)

Lähes jokaisessa suomalaisessa koululuokassa istuu joku haavoittavissa oloissa elävä tai elänyt lapsi, joka joutuu sinnittelemään näiden tunteidensa kanssa. Usein liian yksin, kuten *Pesäpuu ry:n* keräämistä sijoitettujen lasten koulukokemuksista käy ilmi.

"Tällaista pitäisi opettaa koulussa"

Kun *Pesäpuu* sai yhä enemmän sijaisvanhempien yhteydenottoja lasten koulunkäyntivaikeuksista, päätettiin asialle tehdä jotakin. Käynnistyi *Sisukas*-projekti, jossa ensin kerättiin sijoitettujen lasten koulukokemuksia ja kartoitettiin heidän tuen tarpeitaan. Esikuvana toimi ruotsalainen *Skolfam*-malli, jossa lapsi sijaisperheineen tekee yhteistyötä koulun ja sosiaalityöntekijän sekä erityisopettajan ja psykologin kanssa.

Lasten koulukokemuksista välittyi koulumaailman kovuus.

"Pahinta on kiusaaminen, koska silloin tuntee itsensä niin arvottomaksi. Olisin halunnut tuntea olevani turvassa ja vahva. Että olisi opetettu, kuinka saa itseluottamusta. Ja miten ryhmässä toimitaan. Tällaista pitäisi opettaa koulussa." (Sijoitettu nuori)

"Haluaisin apua matskan tehtäviin, sellasiin vaikeisiin. Kun kertois, miten vois laskea, että miten se sujuu, vaikka ope. Olis hauska, jos mä oisin prinsessa ja sitten enää pojat ei kiusais mua. Koska pojat kiusaa mua oikeesti. Tänäinkin välillä." (8-vuotias tyttö)

Lapsilla voi olla taustallaan hylkäämiskokemuksia tai muita järkyttäviä tapahtumia, joista voi seurata stressioireista johtuvia keskittymisvaikeuksia, univaikeuksia ja pelkoja. Kouluvaikeuksia on noin puolella sijaishuolossa elävistä lapsista, ja moni heistä alisuoriutuu.

Lapset tarvitsevat tukea päästäkseen yli kokemastaan ja saadakseen käyttöön koko potentiaalinsa.

– Vaikka sijoitetut lapset ovatkin tutkitusti riskiryhmä, on muistettava, että heistä puolet pärjää koulussa ja selviytyy elämässään hyvin. Tiedetään, että todella rankoista kokemuksista huolimatta kolmasosa ihmisistä selviytyy elämässään hyvin ihan itsenäisesti. Heillä on vahvuuksia ja sinnikkyyttä, joita lähipiiri voi vahvistaa.

Christine Väliavaara, psykologi ja *Pesäpuu ry:n* projektipäällikkö.

Sijoitetuilla lapsilla on vahvuuksia ja sinnikkyyttä, joita lähipiiri voi vahvistaa.

"Jonkun täytyy kannustaa"

Sijoitetut nuoret ovat kertoneet, miten tärkeää heille on, että heidän mahdollisuuksiinsa uskotaan.

"Minua auttaa koulussa se, jos opettaja luottaa minuun. Jonkun täytyy kannustaa ja sanoa, että olen menossa oikeaan suuntaan." (Sijoitettu nuori)

Sisukas-projekti pyrkii luomaan mallin, jonka avulla sijoitetut lapset saavat kaipaamaansa tukea. Vaikkei mitään ongelmia näkyisi, voidaan lasten oppimista ja koulunkäyntiä seurata ja tarjota apua matalalla kynnyksellä.

Kannattelevan verkoston rakentaminen vaatii hyvää yhteistyötä niin sijaisperheeltä kuin koululta ja muilta lasta tukevilta tahoilta. Lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet kartoitetaan, missä ovat mukana lapsi ja hänen vanhempansa. Yhdessä keskustellen laaditaan oppimissuunnitelma, johon kirjataan tukitoimet ja kunkin osapuolen vastuut. Myös lapsi osallistetaan kysymällä häneltä esimerkiksi, miten hän kokee koulunkäyntinsä, mitkä asiat hän ajattelee osaavansa hyvin ja mihin hän tarvitsee tukea. Lapsen oma sosiaalityöntekijä huolehtii, että lapsen oikeudet toteutuvat koulussa.

– Tuen toteutumista seurataan, ja siinä sujuva tiedonkulku on keskeistä. Kun aikuisten verkosto alkaa kannatella lasta, huomio siirtyy oppimisympäristön toimivuuteen, eikä lapsen leimaamiseen.

Vaikka vain osa sijoitetuista lapsista tarvitsee tukea, Christine Väliavaaran mielestä tähänastinen kokemus osoittaa, että sijoitettujen lasten tilanne kannattaa kartoittaa.

– Aika paljon on jo kansainvälistä tutkimusnäyttöä siitä, että he, joilla on psyykkisiä pulmia tai oppimisvaikeuksia, hyötyvät moniammatillisesta tukiverkostosta. Huomaamatta jääneet kielelliset tai oppimisen vaikeudet saattavat sisäistyä omaksi huonoudeksi. Pulmia saatetaan hävetä ja peitellä. Tähän voidaan kuitenkin vaikuttaa tukemalla itsetuntoa ja auttamalla onnistumisissa.

Osa hankkeessa mukana olleista lapsista menestyy koulussa loistavasti. Hyvät arvosanat eivät kuitenkaan aina takaa, että kaikki olisi hyvin.

– Joidenkin lasten kanssa täytyy keskittyä oppimisen tukemiseen ja tilanteiden ennakointiin ja joidenkin kohdalla siihen, että lapsi saisi olla lapsi. Että hän uskaltautuisi aikuisten kannateltavaksi, eikä hänen tarvitsisi koko ajan suorittaa riittääkseen.

"Opettajien pitäisi huomata näkymättömät lapset koulussa. Ujouteen ja hiljaisuuteen on usein jokin syy. Miksi kukaan ei kysy eikä ota selvää asiasta?" (Sijoitettu nuori)

"Opin nyt helpommin"

Ruotsin hankkeessa kunnat palkkasivat osa-aikaisen psykologin ja erityisopettajan koordinoimaan sijoitettujen lasten asioita. Myös *Sisukas*-hankkeessa kouluille annettiin käyttöön psykologin ja erityisopettajan palveluita.

– Tämän voisi järjestää oppilashuollon sisälläkin osana yksilöllistä oppilashuoltoa, sanoo Christine Väliavaara.

Hankkeen loppukartoitus on vasta meneillään, mutta kerätyn palautteen perusteella lasten kokemukset olivat hyviä.

"Opin nyt helpommin. Ennen katselin, kun muut leikkivät, nyt menen mukaan leikkimään." (10-vuotias tyttö)

Myös opettajilta, sosiaalityöntekijöiltä ja sijaisvanhemmilta on tullut erittäin myönteistä palautetta. He ovat hyötynet lasten tilanteen kartoittamisesta, lapsituntemuksen lisääntymisestä ja vastuun jakamisesta. Konsultoivan erityisopettajan ja psykologin tukea pidettiin tärkeänä. Huoli oli lieventynyt ja lapset edistyneet.

– Haasteita on selätetty esimerkiksi ennakoimalla tilanteita ja lisäämällä aikuisten läsnäoloa. Hyvinvointi on lisääntynyt.

Eräs 11-vuotias poika sanoi verkostopalaverissa, jossa aikuiset kehuivat hänen edistymistään:

"Te ootte saanu tään aikaan. Ennen Sisukasta mun elämä oli vuoristorataa ja vapaapudotusta. Mä olin ihan mahoton. Kun tapaatte tosi hankalan lapsen, käyttäkää mua esimerkkinä."

Sisukas

♦ *Sijoitettu lapsi koulussa* -projektinhanke 2012–2016 on osa RAY:n rahoittamaa ja Lastensuojelun Keskusliiton koordinoimaa Emma & Elias -avustusohjelmaa.

♦ Pilottihankkeessa on mukana 20 alakouluikäistä perheisiin tai perhekoteihin sijoitettua lasta Keski-Suomesta.

♦ Tavoitteena on luoda ja juurruttaa yhteistyömalli, jonka avulla edistetään sijoitettujen lasten hyvinvointia koulussa, jotta he suorittaisivat peruskoulun loppuun ja löytäisivät tiensä jatko-opintojen kautta työelämään.

♦ Koulun tukitoimet ja oppimissuunnitelmat räätälöidään lapsen tarpeista lähtien ja kirjataan oppimissuunnitelmaan. Tuen toteutumista seurataan kolmen kuukauden välein verkostotapaamisissa. Kahden vuoden kuluttua tuen vaikuttavuutta arvioidaan uusintakartoituksessa. Oppimissuunnitelmaa tarkennetaan tarvittaessa ja seurantaa jatketaan peruskoulun loppuun saakka puolivuositaisissa verkostopalaverissa.

♦ Suomessa asuu reilut 17 000 lasta sijaisperheissä tai lastenkodeissa.

♦ Hankkeessa on tuotettu *Sijoitettu lapsi koulussa* -opas, ja tulossa on myös *Sisukas*-opas.

→ www.sijoitettulapsikoulussa.fi
→ www.pesapuu.fi

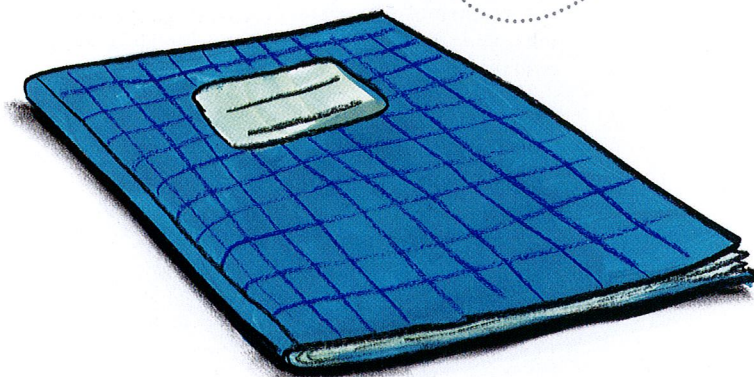
– Tämä älykäs poika sai projektin myötä kouluavustajan ja tukea vaikeuteensa säädellä tunteita ja toimia sosiaalisissa tilanteissa. Jos lapsi saa ajoissa koulunkäyntiin motivaation ja tunteen siitä, että hän tarvittaessa saa apua, on hänen myöhemminkin vaikeuksien sattuessa helpompi ottaa tukea vastaan.

Moni sijoitetuista nuorista menestyy lopulta hyvin elämässään ja monessa heistä kasvaa halu auttaa muita – kuten vaikkapa entisten sijoitettujen nuorten *Selviytyjät*-ryhmä osoittaa. Se, että kaikille lapsille annetaan siihen parhaat mahdolliset eväät, on koko yhteiskunnan etu.

"Monet opettajistani vihasivat minua. Olin kapinoinja. Aloitin riitoja, jouduin hankaluuksiin ja sitä rataa. Mutta se johtui siitä, että minun oli paha olla. Oli vain harvoja, jotka ymmärsivät, että en todellakaan voinut hyvin." (Sijoitettu nuori)

Kouluille annettiin käyttöön psykologin ja erityisopettajan palveluita.

→ **Sitaatit *Pesäpuu ry:n* keräämistä koulukokemuksista ja *Sisukas*-projektin palautteesta.**

SKOLFAM

Norrköpingissä selvitettiin Skolfam-mallin taloudellisia vaikutuksia. Vertailuryhmään verrattuna Skolfam-ohjelmassa mukana olleet lapset käyttivät vähemmän sosiaalihuollon resursseja viiden seurantavuoden aikana.

Lasta kohden säästöä syntyi 167 000 kruunua (18 370 euroa) ja koko ryhmää (22 lasta) kohden säästö oli 3,7 miljoonaa kruunua eli reilut 400 000 euroa. Raportissa pääteltiin, että satsaus maksoi itsensä takaisin – varsinkin, kun kouluille koituneet säästöt ja vaikutukset lasten elämänlaatuun jäivät vielä mittauksen ulkopuolelle.

→ www.skolfam.se
→ www.norrkoping.se/organisation/kvalitet/dokument/kommunovergripande/2014/sociala-investeringsfonde-1/skolfam_utvardering.pdf